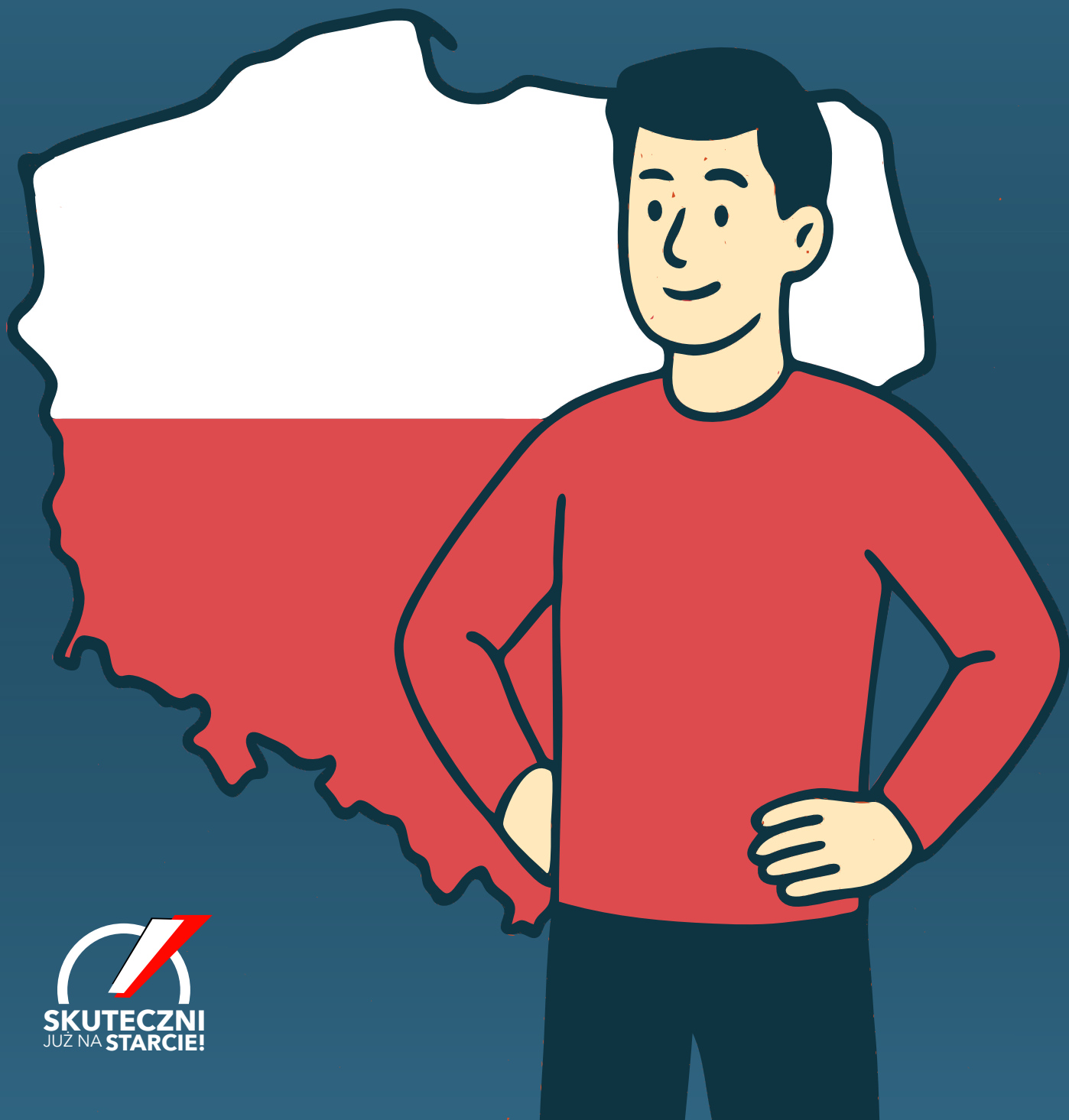

POLSKA

KOMPENDIUM MŁODEGO OBYWATELA

**SKUTECZNI
JUŻ NA STARCIE!**

Skuteczni już na starcie! - projekt popularyzacji postaw obywatelskich w środowisku uczniowskim - Zadanie publiczne współfinansowane ze środków otrzymanych w 2025 r. od Ministra Edukacji Narodowej w ramach konkursu „Młodzi obywatele” na podstawie umowy zawartej 21 lipca 2025 r. Wartość dofinansowania: 162 700 PLN. Całkowita wartość zadania: 180 800 PLN.

I. Rzeczpospolita Polska - demokratyczne państwo prawne, urzeczywistniające zasady sprawiedliwości społecznej

Mini słowniczek:

demokracja bezpośrednia – jest formą sprawowania władzy, w ramach której decyzje podejmowane są bezpośrednio przez Naród. Instytucją demokracji bezpośredniej w Polsce jest referendum, czyli głosowanie, w którym obywatele rozstrzygają istotne kwestie związane z funkcjonowaniem państwa, a także obywatelska inicjatywa ustawodawcza, czyli prawo do wniesienia projektu ustawy do Sejmu

demokracja pośrednia (przedstawicielska) – polega na tym, że decyzje podejmowane są przez organy przedstawicielskie upoważnione do działania w imieniu Narodu, z jego woli i w jego interesie. Obecnie jest to podstawowa forma sprawowania władzy w państwie demokratycznym

ustrój demokratyczny – ustrój, w którym władzę sprawuje Naród (bezpośrednio lub przez wybranych przedstawicieli). W państwie demokratycznym to do Narodu należy najwyższa władza. W państwie demokratycznym przestrzega się praw człowieka, i mimo, że w demokracji decyduje większość, to muszą być przestrzegane prawa mniejszości

zasada sprawiedliwości społecznej – wskazuje, że państwo powinno dążyć do zachowania równowagi i powstrzymać się od tworzenia nieusprawiedliwionych (bez żadnych kryteriów i wymogów) przywilejów dla wybranych grup obywateli. Zobowiązuje organy państwa do działania na rzecz wyrównywania szans i ochrony praw jednostek oraz eliminowania niesprawiedliwych różnic społecznych i wszelkich form dyskryminacji

zasada państwa prawnego – współcześnie ma szerokie znaczenie, z jej treści można bowiem wyprowadzić nie tylko zasadę legalizmu, zgodnie z którą organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa, ale także inne reguły i zasady, które wiążą się ze sferą funkcjonowania obywateli, państwa oraz mechanizmów władzy państwowej. Za fundament państwa prawnego została uznana zasada zaufania obywatela do państwa oraz do stanowionego przez nie prawa, nazywana także zasadą lojalności państwa względem obywateli

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej znajdują się najważniejsze zasady, na których opiera się nasze państwo. Jedną z nich została zapisana w artykule 2, który brzmi „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawa, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.” To zdanie to nie pusty frazes – to fundament naszego ustroju, czyli tego, jak zorganizowane jest państwo i jego władza.

Demokratyczne państwo to państwo, w którym obywatele mają realny wpływ na władzę. Zgodnie z art. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej „Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu” – brzmi poważnie? Już wyjaśniam. W demokracji władza pochodzi od Narodu – to obywatele wybierają swoich przedstawicieli i mają prawo do rozliczenia ich działań. W Polsce suwerenem, czyli najwyższą władzą, jest Naród – to my decydujemy w wyborach kto będzie nas reprezentował. Podejmujemy decyzje w istotnych sprawach biorąc udział w referendum. Mamy także prawo inicjatywy ustawodawczej, czyli złożenia projektu ustawy do Sejmu - jednakże Konstytucja wymaga poparcia inicjatywy przez 100 tysięcy obywateli mających prawo wybierania do Sejmu. Zasada zwierzchniej władzy narodu to podstawa demokracji. Oznacza, że każdy obywatel ma prawo wpływać na losy państwa, a władza publiczna działa z woli społeczeństwa, nie przeciwko niemu. Naród jest najważniejszy w państwie.

W naszym kraju czynne prawo wyborcze (czyli prawo do głosowania w wyborach) przysługuje osobom, które najpóźniej w dniu wyborów ukończyły 18 lat, a prawo wyborcze nie zostało im odebrane poprzez prawomocny wyrok sądu lub Trybunału Stanu, a także nie są ubezwłasnowolnione. Natomiast bierne prawo wyborcze (czyli prawo do kandydowania do organów państwowych, samorządowych i Parlamentu Europejskiego) posiada każdy obywatel mający czynne prawo wyborcze, przy czym przeważnie musi on spełniać dodatkowe warunki, takie jak np. osiągnięcie określonego wieku. W przypadku kandydowania do Sejmu prawo to posiadają osoby, które najpóźniej w dniu wyborów ukończyły 21 lat. Dokładnie tak samo wygląda sytuacja w przypadku kandydatów do Parlamentu Europejskiego. Jeśli chodzi o wybory do Senatu, próg wiekowy jest znacznie wyższy i wynosi 30 lat. Natomiast prawo do kandydowania na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej przysługuje osobom, które ukończyły 35 lat. Udział w wyborach to podstawa demokratycznego państwa prawa i jednocześnie najważniejszy element wpływu obywateli na to kto i jak będzie reprezentował Naród w konstytucyjnych organach władzy.

Państwo prawne to państwo, w którym obowiązują jasne i precyzyjne normy prawne, a władza działa zgodnie z prawem. Państwo stoi na straży praw i wolności człowieka, których władza nie może dowolnie ograniczać. Jednym z kluczowych cech państwa prawnego jest ochrona zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, m.in. zagwarantowanie, że dotychczas obowiązujące prawo nie będzie arbitralnie zmieniane, bez zapewnienia obywatelom czasu na przygotowanie się do wprowadzonych zmian. Istotna jest pewność prawna, rozumiana jako trwałość prawa, nie działanie prawa wstecz i przewidywalność państwowych rozstrzygnięć. Organy władzy powinny działać zgodnie z prawem, a sposób sprawowania władzy podlegać kontroli. Każda decyzja jaką podejmuje organ władzy publicznej musi mieć podstawę prawną i mieścić się w granicach prawa. Obywatel ma prawo do zaskarżenia decyzji wydawanej przez organ władzy publicznej, może także wystąpić do sądu, jeśli czuje się niesprawiedliwie potraktowany. W praktyce oznacza to, że nikt nie jest „ponad prawem”.

Sprawiedliwość społeczna jest celem, który ma urzeczywistnić demokratyczne państwo prawne. Państwo powinno dbać o równość szans, chronić słabszych, m.in. dzieci, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, zapewniać dostęp do edukacji, ochrony zdrowia, pomocy społecznej. Nie chodzi o to, by wszyscy mieli tyle samo, ale żeby każdy miał uczciwą szansę na godne życie i rozwój w Polsce.

**Pamiętaj – jesteś częścią Narodu,
który ma najwyższą władzę w państwie.**

II. Konstytucja - najwyższe prawo Rzeczypospolitej Polskiej

Mini słowniczek:

akt normatywny – to akt ustanawiający normy generalne, czyli normy skierowane do nieokreślonej liczby adresatów (do wszystkich, a nie tylko do konkretnego wskazanego adresata, np. Jana Kowalskiego) oraz normy abstrakcyjne, czyli normy regulujące powtarzalne zachowania. Akt normatywny zawiera zapisane w postaci przepisów normy prawne

norma prawna – reguła mówiąca o tym, że w pewnych okolicznościach (w określonej sytuacji) ktoś (adresat normy) powinien lub może zachować się (postąpić) w jakiś określony sposób

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – to akt normatywny o najwyższej mocy prawnej w systemie źródeł prawa. Wszystkie akty prawne muszą być zgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej

ustawa – to akt normatywny wydawany w szczególnej procedurze przez Sejm i Senat. Ustawa jest podpisywana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. W ustawie określa się sprawy istotne z punktu widzenia obywatela oraz funkcjonowania państwa. Tylko w ustawie można regulować prawa i obowiązki obywateli, przepisy karne, przepisy podatkowe, przepisy ustrojowe, zadania i kompetencje organów władzy publicznej, ustroj, właściwość sądów i postępowanie przed sądami

umowa międzynarodowa – oznacza porozumienie między Polską a innym podmiotem lub podmiotami prawa międzynarodowego (m.in. innymi państwami), które regulowane jest przez prawo międzynarodowe

ratyfikacja umowy międzynarodowej – jest jednym z końcowych etapów związania się umową międzynarodową z innym lub innymi podmiotami prawa międzynarodowego. W ten sposób następuje potwierdzenie, że państwo będzie przestrzegać wynikających z umowy obowiązków i będzie korzystać z zawartych w niej uprawnień. Ratyfikowanie umów międzynarodowych w naszym państwie należy do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

rozporządzenie – to akt normatywny wydawany wyłącznie na podstawie ustawy. Rozporządzenie uszczegóławia ustawę, ale nie może jej modyfikować. Rozporządzenie jest związane z treścią ustawy i służy do wykonania ustawy. Rozporządzenie nie istnieje bez ustawy

akty prawa miejscowego – to akty ustanawiane przez organy samorządu terytorialnego lub terenowe organy administracji rządowej, na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w ustawie. Akty prawa miejscowego obowiązują na obszarze działania organów, które je ustanowiły (a nie w całym kraju, jak np. w przypadku ustawy, czy rozporządzenia). Podobnie jak w przypadku rozporządzeń ich wydanie uzależnione jest od istnienia podstawy prawnej zawartej w ustawie

zasady techniki prawodawczej – zbiór przyjętych do stosowania reguł (wzorców, wskazówek), porządkujących sposób tworzenia prawa, które dotyczą typowych sytuacji napotykanych przy tworzeniu np. ustawy

W Polsce istnieje hierarchia źródeł prawa, czyli porządek, według którego niektóre akty są nadrzędne wobec innych.

1. Pierwsze miejsce w hierarchii źródeł prawa powszechnie obowiązującego zajmuje **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej**. Obecnie w Polsce obowiązuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

- Konstytucja to akt normatywny określający zasady ustroju państwa, prawa i wolności obywatelskie oraz zasady funkcjonowania władz publicznych.
- Najwyższa pozycja w systemie źródeł prawa oznacza, że żadna norma prawna pochodząca z aktu niższego rangą nie może być niezgodna z Konstytucją.
- Data - 2 kwietnia 1997 r. - jest datą uchwalenia obowiązującej Konstytucji przez Sejm i Senat, który obradował wspólnie jako Zgromadzenie Narodowe. Nie jest to data wejścia w życie Konstytucji.
- Konstytucja z 2 kwietnia 1997 r. została zatwierdzona w ogólnonarodowym referendum 25 maja 1997 r. W referendum za przyjęciem konstytucji opowiedziało się 53,5% obywateli.
- Zgodnie z przepisem o wejściu w życie (zob. ostatni przepis, czyli art. 243 Konstytucji), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej weszła w życie po upływie 3 miesięcy od dnia jej ogłoszenia, czyli 17 października 1997 r. Wtedy zaczęła obowiązywać.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej została ogłoszona w Dzienniku Ustaw.
- Czas pomiędzy ogłoszeniem aktu w dzienniku urzędowym a wejściem aktu w życie to tzw. *vacatio legis*, czyli czas na zapoznanie się z nowymi przepisami i przygotowanie do ewentualnych zmian, jakie mogą wynikać z ich wejścia w życie. Standardowo *vacatio legis* powinien wynosić co najmniej 14 dni.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. została poprzedzona Preambułą, czyli uroczystym wstępem, wyjaśniający okoliczności wydania aktu oraz określający cele, jakim powinien on służyć.
- Rozdział II Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zawiera wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela, m.in. gwarantuje wolność słowa i wyrażania swoich poglądów, zapewnia ochronę praw dziecka, prawo do nauki, prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami – jednakże wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia, wyznania i przekonania.

2. Drugie miejsce w hierarchii źródeł prawa powszechnie obowiązującego należy umów międzynarodowych - ale nie do wszystkich, lecz tylko wyjątkowych. W Polsce panuje bowiem zasada prymatu ustawy. To skomplikowane, ale już tłumaczę.

Należy pamiętać, że tylko **umowy międzynarodowe, które zostały ratyfikowane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, za uprzednią zgodą Sejmu i Senatu wyrażoną w ustawie**, mają pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z taką umową międzynarodową. Ratyfikacja umowy międzynarodowej wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:

- 1) pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych,
- 2) wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji,
- 3) członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w organizacji międzynarodowej,
- 4) znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym,
- 5) spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy.

Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.

Ponadto Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej Polskę umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

3. Trzecie miejsce w hierarchii źródeł prawa powszechnie obowiązującego zajmują **ustawy**, które są aktami normatywnymi i zawierającym normy o charakterze generalnym i abstrakcyjnym.

W Polsce panuje zasada prymatu ustawy. Ustawa nie może być zmieniona lub uchylona przez normę zawartą w akcie prawnym niższego rzędu, np. przez rozporządzenie, czy uchwałę. Przepisy ustawy mogą być zmienione lub uchylone wyłącznie przez inną ustawę. Ustawa powinna regulować kompleksowo (całościowo) określony zakres spraw. Przedmiotem regulacji ustawy może być każda sprawa, a niektóre kwestie mogą być uregulowane wyłącznie przez ustawę np. określenie sytuacji prawnej obywatela, regulacja zasad korzystania z danych praw, nałożenie obowiązków, ograniczenie w zakresie korzystania praw i wolności (np. graniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu), przepisy karne, przepisy podatkowe, przepisy ustrojowe, zadania i kompetencje organów władzy publicznej, ustroj, właściwość sądów i postępowanie przed sądami.

Ustawy uchwalane są w określonym trybie przez Sejm. Senat może zgłosić do uchwalonej przez Sejm ustawy poprawki, może także odrzucić ustawę w całości albo przyjąć ją bez żadnych poprawek. Ustawę podpisuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent przed podpisaniem ustawy może wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem w sprawie zgodności ustawy z Konstytucją. Ponadto, jeżeli Prezydent nie wystąpił z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego to ma prawo do przekazania ustawy Sejmowi do ponownego rozpatrzenia (tzw. weto ustawodawcze).

4. Miejsce ważne, ale już pod podium, w hierarchii źródeł prawa powszechnie obowiązującego należy do **rozporządzeń**.

Rozporządzenia są wydane na podstawie ustawy, tzw. że nie jest możliwe wydanie rozporządzenia bez istnienia ustawy, która zawiera upoważnienie do jego wydania. Rozporządzenia są wydawane tylko i wyłącznie przez organy wskazane w Konstytucji, tj. Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, Prezesa Rady Ministrów, ministra kierującego działem administracji rządowej (np. Ministra Edukacji), przewodniczącego określonego w ustawie komitetu (np. Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego) oraz Krajową Radę Radiofonii i Telewizji.

Upoważnienie do wydania rozporządzenia powinno określać organ właściwy do wydania rozporządzenia (spośród organów wskazanych w Konstytucji) i zakres spraw przekazanych do uregulowania oraz wytyczne dotyczące treści aktu. Co istotne organ upoważniony do wydania rozporządzenia nie może przekazać swoich kompetencji innemu organowi.

Rozporządzenie uszczegóławia ustawę, ale nie może jej modyfikować. Rozporządzenie jest bardzo mocno związane z treścią ustawy i służy do wykonania ustawy.

Przykładem rozporządzenia jest rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 sierpnia 2022 r. w sprawie egzaminu maturalnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 302 i 1143 oraz z 2025 r. poz. 140), które zostało wydane na podstawie art. 44zzza ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

Zapewne zauważyłeś, że rozporządzenie zostało wydane przez Ministra Edukacji i Nauki, a nie przez Ministra Edukacji. W 2022 r. bowiem działem administracji rządowej - oświata i wychowanie kierował Minister Edukacji i Nauki. Zmiana nazwy ministra, jak również zmiana osoby, która pełni funkcje ministra, nie powoduje uchylenia rozporządzenia. Rozporządzenie może zostać uchylone innym rozporządzeniem, które je zastąpi. Ponadto rozporządzenie przestanie obowiązywać w przypadku zmiany podstawy jego wydania, czyli zmiany upoważnienia zawartego w ustawie. Powyższe rozporządzenie w sprawie egzaminu maturalnego zostało kilka razy zmienione. Skąd można uzyskać taką wiedzę? W nawiasie jest informacja o miejscu, gdzie ogłoszono rozporządzenie, czyli Dzienniku Ustaw (Dz. U.). Podany jest rok wydania dziennika oraz pozycja. Każda zmiana rozporządzenia jest odnotowana. Z powyższego wynika, że ostatnia zmiana rozporządzenia została opublikowana w 2025 r. po pozycją nr 140.

5. Miejsce ostatnie, w hierarchii źródeł prawa powszechnie obowiązującego, przynależy **aktom prawa miejscowego**, ale tylko obszarze działania organów, które je ustanowiły (a nie na obszarze całego kraju).

Akty prawa miejscowego ustanawiają organy samorządu terytorialnego oraz terenowe organy administracji rządowej, na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w ustawie. Akty prawa miejscowego obowiązują tylko na obszarze działania tych organów, które je ustanowiły.

Powyższe oznacza, że akty prawa miejscowego dotyczą tylko konkretnego miejsca, np. Twojej gminy lub miasta.

Przykładem aktu prawa miejscowego jest uchwała Nr IX/211/2024 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z 29 sierpnia 2024 r. w sprawie stypendiów sportowych m.st. Warszawy, która została wydana na podstawie art. 31 ust. 3 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2023 r. poz. 2048), czy uchwała nr XII/120/2025 Rady Gminy Michałowice z dnia 10 kwietnia 2025 r. w sprawie Regulaminu korzystania z boiska w osiedlu Granica, gmina Michałowice, która została wydana na podstawie art. 18 ust 2 pkt 15, art. 40 ust 1 i 2 pkt 4 i art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, jak również uchwała Nr XIV/142/2025 Rady Miejskiej w Tarnowie z dnia 20 lutego 2025 r. zmieniająca uchwałę w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania przez Gminę Miasta Tarnowa stypendiów dla osób zajmujących się twórczością artystyczną oraz wysokości tych stypendiów, która została wydana na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w związku z art. 7b ust. 1 i 3 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.

Czy kiedykolwiek zastanawiałeś się/zastanawiałaś się, kto decyduje o tym, gdzie powstaje nowy skatepark, jak działa komunikacja miejsca, za co przyznawane są stypendia albo na co ogólnie wydawane są pieniądze z budżetu Twojej miejscowości, miasta, gminy, województwa? To wszystko regulowane jest w uchwałach podejmowanych przez organy samorządu terytorialnego. To nie jest sucha teoria z podręcznika, to prawdziwe decyzje, które mają wpływ na Twoje życie – tu i teraz. Warto sprawdzić, co uchwała rada gminy, rada miasta, rada powiatu, czy sejmik województwa. Wejdź na stronę internetową swojego urzędu. Tam znajdziesz Biuletyn Informacji Publicznej (tzw. BIP) i zakładkę uchwały – to okno do świata lokalnej władzy i warto je otworzyć.

III. Organy państwowe w systemie konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej

Mini słowniczek:

władza ustawodawcza w Polsce – to władza sprawowana przez Sejm i Senat

władza wykonawcza w Polsce – to władza sprawowana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Radę Ministrów

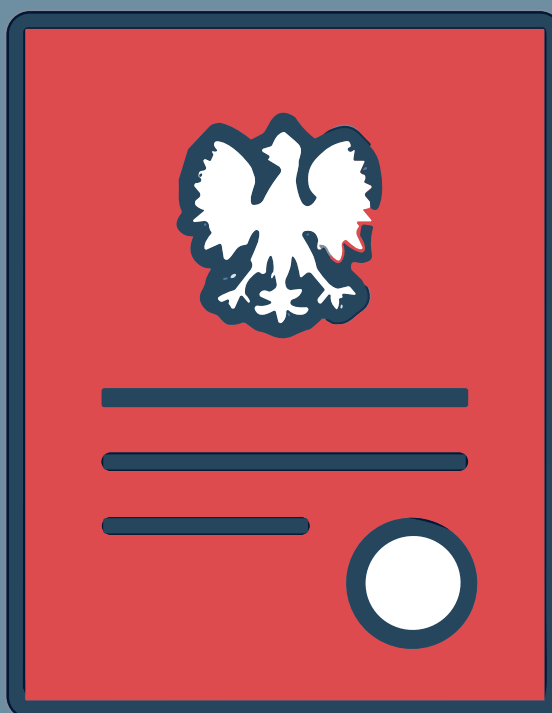
władza sądownicza w Polsce – to władza sprawowana przez Sądy i Trybunały

Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.

Wymóg „rozdzielenia” władzy oznacza, że każdej z trzech władz powinny przypadać kompetencje i zadania do wykonania. Nie jest możliwe, aby wszystkie kompetencje, uprawnienia i zadania związane z funkcjonowaniem państwa przypadły tylko jednej władzy. Zasada ta ma gwarantować sprawowanie władzy zgodnie z wolą Narodu i przy poszanowaniu wolności i praw jednostki.

„Równoważenie się władz” oznacza zaś oddziaływanie władz na siebie i wzajemne uzupełnianie ich funkcji. Każda z władz powinna dysponować takimi instrumentami, które pozwalają jej hamować działania władz pozostałych.

Najważniejszym celem zasady podziału i równowagi władz jest ochrona praw człowieka przez uniemożliwienie nadużywania władzy przez którykolwiek ze sprawujących ją organów.

Władzę ustawodawczą w Polsce sprawują Sejm i Senat

- Sejm składa się z 460 posłów, zaś Senat z 100 senatorów (posłowie i senatorowie wybierani co 4 lata w wyborach parlamentarnych).
- Sejm i Senat obradują na jawnych posiedzeniach. Jeżeli wymaga tego dobro państwa, wówczas Sejm, jak i Senat może zdecydować o tajności obrad.
- W przypadkach określonych w Konstytucji Sejm i Senat, obradując wspólnie pod przewodnictwem Marszałka Sejmu lub w jego zastępstwie Marszałka Senatu, działają jako Zgromadzenie Narodowe.
- Sejm decyduje w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej o stanie wojny i o zawarciu pokoju.
- Posłowie (grupa 15 posłów) oraz Senat (jako całość) mają prawo inicjatywy ustawodawczej, co oznacza, że mają prawo przedstawić projekt ustawy.
- Sejm rozpatruje projekt ustawy w trzech czytaniach (w trzecim czytaniu następuje uchwalenie ustawy), a uchwaloną ustawę Marszałek Sejmu przekazuje Senatowi. Senat może przyjąć ustawę bez zmian, uchwalić poprawki albo uchwalić odrzucenie jej w całości.
- Sejm sprawuje kontrolę nad działalnością Rady Ministrów w zakresie określonym przepisami Konstytucji i ustaw.

Władze wykonawczą w Polsce sprawują Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów

- Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej i gwarantem ciągłości władzy państwowej, czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. Prezydent Rzeczypospolitej jest także najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród na pięcioletnią kadencję i może być ponownie wybrany tylko raz.
- Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej oraz kieruje administracją rządową. Rada Ministrów składa się z Prezesa Rady Ministrów (Premiera) i ministrów. Prezesa Rady Ministrów wraz z pozostałymi członkami Rady Ministrów powołuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.
- Ministrowie kierują określonymi działami administracji rządowej lub wypełniają zadania wyznaczone im przez Prezesa Rady Ministrów, np. Minister Edukacji kieruje działem administracji rządowej - oświata i wychowanie.
- Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów w wykonywaniu funkcji wykonawczej powinny ze sobą współdziałać. Ścisła współpraca jest szczególnie istotna w sytuacji wprowadzenia dwóch stanów nadzwyczajnych, tj. stanu wyjątkowego oraz stanu wojennego.

Władzę sądowniczą w Polsce sprawują Sądy i Trybunały

- Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz.
- Sądy i Trybunały wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.
- Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.
- Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.

- Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją, zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych oraz w sprawie skargi konstytucyjnej, a także rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa. Trybunał Konstytucyjny składa się z 15 sędziów, wybieranych indywidualnie przez Sejm na 9 lat spośród osób wyróżniających się wiedzą prawniczą. Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji.
- Do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu mogą być pociągnięte tylko wybrane organy, wskazane w Konstytucji RP, m.in. Prezydent RP za naruszenie Konstytucji, ustawy lub za popełnienie przestępstwa może uchwałą Zgromadzenia Narodowego zostać postawiony w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu. Trybunał Stanu składa się z przewodniczącego, 2 zastępców przewodniczącego i 16 członków wybieranych przez Sejm spoza grona posłów i senatorów na czas kadencji Sejmu. Członkowie Trybunału Stanu w sprawowaniu funkcji sędziego Trybunału Stanu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.

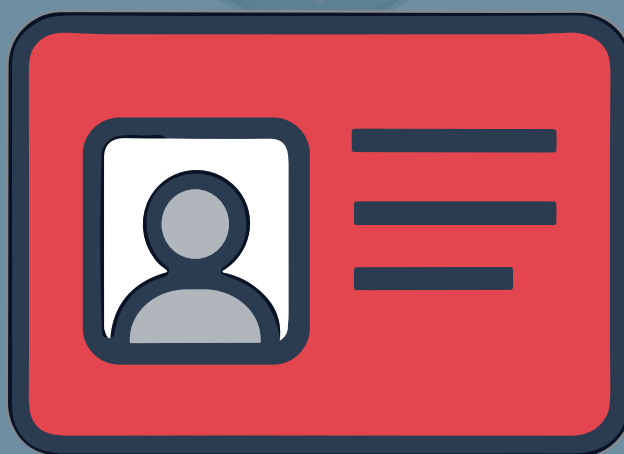
Koncepcja trójpodziału władz nie jest jednak w stanie opisać całej złożoności funkcjonowania współczesnego państwa. O ile wyodrębnienie funkcji ustawodawczej i funkcji sądowniczej nie jest skomplikowane, to wyodrębnienie funkcji wykonawczej, która obejmuje bardzo dużo zróżnicowanych dziedzin, może sprawiać pewne kłopoty. Przykładem jest powierzenie znacznej części administracji lokalnej samorządowi terytorialnemu. Ponadto Konstytucja RP ustanawia specjalne organy, które wykonują istotne zadania państwowe, a są poza schematem trójpodziału władzy. Takimi organami są: Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Narodowy Bank Polski oraz Najwyższa Izba Kontroli.

Samodzielnym organem konstytucyjnym, którego nie da się „wtłoczyć” w tradycyjną klasyfikację trójpodziału władzy jest **Rzecznik Praw Obywatelskich**, czyli organ stojący na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych. Rzecznik Praw Obywatelskich jest w swojej działalności niezawisły, niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem na zasadach określonych w ustawie.

Ponadto Konstytucja RP w art. 72 ust. 4 ustanowiła **Rzecznika Praw Dziecka**. Jednakże, co należy poddać krytyce, w Konstytucji RP nie określono wprost ani pozycji ustrojowej Rzecznika Praw Dziecka, ani jego szczegółowych kompetencji. Sposób powoływania i kompetencje Rzecznika Praw Dziecka zostały uregulowane natomiast w ustawie z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka.

Czy wiesz, że państwo ma obowiązek zapewnienia ochrony praw dziecka? Zgodnie z Konstytucją każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych. Organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko w toku ustalania praw dziecka są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.

Pamiętaj, że masz prawo skorzystać z pomocy. Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka (800 12 12 12) jest anonimowy i bezpłatny. Eksperti są dostępni całą dobę, 7 dni w tygodniu. Dziecięcy Telefon Zaufania oraz czat internetowy Rzeczniczki Praw Dziecka (chat.brpd.gov.pl) to miejsca, gdzie możesz czuć się bezpiecznie i mówić o swoich problemach bez obawy o ocenę.

Odrębnym organem konstytucyjnym, stojącym na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji jest **Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji**. Członkowie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji są powoływani przez Sejm, Senat i Prezydenta Rzeczypospolitej. Członek Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej nie dającej się pogodzić z godnością pełnionej funkcji.

Kolejnym organem, będącym poza tradycyjnym schematem trójpodziału władzy, jest **Narodowy Bank Polski**, który będąc centralnym bankiem państwa odpowiada za wartość polskiego pieniądza. Tylko Narodowemu Bankowi Centralnemu przysługuje prawo emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej. Organami Narodowego Banku Polskiego są: Prezes Narodowego Banku Polskiego, Rada Polityki Pieniężnej oraz Zarząd Narodowego Banku Polskiego.

Odrębnym organem konstytucyjnym, będącym naczelnym organem kontroli państwowej jest **Najwyższa Izba Kontroli**. Jest to organ powołany do kontroli działalności organów administracji rządowej, Narodowego Banku Polskiego, państwowych osób prawnych i innych państwowych jednostek organizacyjnych, organów samorządu terytorialnego i komunalnych osób prawnych, a także innych jednostek organizacyjnych i podmiotów gospodarczych w zakresie, w jakim wykorzystują one majątek lub środki państwowe lub komunalne oraz wywiązują się z zobowiązań finansowych na rzecz państwa. Najwyższa Izba Kontroli podlega Sejmowi. Prezes Najwyższej Izby Kontroli jest powoływany przez Sejm za zgodą Senatu na 6 lat i może być ponownie powołany tylko raz.

